

Принципи права як ефективний регулятор суспільних відносин

Юхимюк Ольга Михайлівна

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права
Волинського національного університету імені Лесі Українки*

Право будується та функціонує на основі певних принципів, що виражають його сутність та соціальне призначення. В них виражаються головні властивості та особливості права, що надають йому значення державного регулятора міри свободи та справедливості у суспільних відносинах. Принципи права виступають стержнем системи права в цілому, з чого випливає їх вирішальне значення для регулювання суспільних відносин, для юридичної практики. Чітка та точна реалізація вимог права означає одночасно і послідовне втілення в життя закладених в ньому принципів.

Метою даного дослідження є аналіз ролі принципів права у регулюванні суспільних відносин.

Принципи права сприяють усуненню неузгодженостей та суперечностей між окремими правовими приписами та підвищенню якості законодавства, забезпечуючи тим самим ефективність регулювання суспільних відносин. Тому проблема адекватної реалізації принципів права як ефективного регулятора суспільних відносин на сьогодні набуває особливої актуальності та практичного значення.

Проблеми реалізації принципів права як регулятора суспільних відносин хоча і висвітлюються у працях: Лаврусь С., Невзорова І., Суркової О., Уварової О. та ін., все ж залишаються малодослідженими. Питання принципів права останнім часом все більше притягує увагу науковців. Окремі їх аспекти розглянуті у працях вітчизняних вчених: Колодія А., Погребняка С., Фулей Т. та ін.

На сьогодні дискусійним залишається питання поняття принципів права.

Так, Колодій А.М. визначає принципи права як основні ідеї, засади, що відображають сутність права й походять з ідей справедливості та свободи, відрізняються універсальністю і загальною значимістю, відповідають

об'єктивній необхідності побудови та зміцнення певного суспільного ладу. [2, с. 138]

Як вказує Байтін М., принципи права - це вихідні, визначальні ідеї, положення, установки, які складають моральну й організаційну основу виникнення, розвитку та функціонування права. [1, с. 4]

Очевидно варто погодитись з позицією Фулей Т., яка підкреслює, що при багатоманітності визначень поняття “принципи права”, усі наявні в юридичній науковій літературі точки зору можна звести до наступних двох: 1) принципи права – це основоположні ідеї, 2) це нормативні засади права, що визначають сутність і спрямованість правового регулювання. Також автор вказує, що принципам права притаманні як ознаки, що властиві праву в цілому як регулятору суспільних відносин (нормативність; об'єктивна зумовленість; фіксація у зовнішніх формах права; забезпеченість), так і власні ознаки принципів права, що відображають їхню специфіку як особливої юридичної категорії (засадничість, концентрованість, високий ступінь абстрагування, внутрішня єдність, стабільність, примат щодо норм права, зворотна дія в часі). [3, с. 7]

Багатоманітністю характеризується і класифікація принципів права. Так, за сферою дії принципи права поділяють на загальні принципи права (спільні засади правового регулювання, міжгалузеві, галузеві, інституційні; залежно від територіальної дії: міжнародні та національні; за предметом регулювання: цивільно-правові, конституційно-правові та інші. Крім цього, серед принципів права виділяють загально цивілізаційні, загальноправові, загальні принципи права, типологічні, конкретно-історичні тощо.

До загальних принципів міжнародного права відносять: співробітництво між державами, добросовісне виконання зобов'язань, вирішення спорів мирними засобами тощо. В той же час до загальних принципів права України відносять: повагу та захист основоположних прав і свобод людини, верховенства права конституції та законів України. Водночас, необхідно звернути увагу на те, що загальний принцип національного права відображають

загальноцивілізаційні чи загальноправові принципи, хоча можуть містити і лише йому притаманні засади права, особливо, коли йдеться про галузеві, міжгалузеві чи інституційні принципи. [4, с. 55]

Отже, принципи права утворюють знакову систему координат для суб'єктів правотворчості, дисциплінують їх. Вони виступають тим критерієм, що дозволяє оцінити рішення законодавця з точки зору його відповідності праву в цілому.

Щоб посилатись на певний принцип права для підтвердження своєї позиції потрібно найперше бути впевненим, що дана засада є саме принципом права і визнана державою та більшістю спеціалістів. З іншого боку, існування певної раз і назавжди закріпленої системи принципів права навряд чи можливе. Порівняно з конкретними нормативно-правовими приписами, принципи права більш стійкі та залишаються незмінними протягом тривалого часу. Проте, змінюються обставини життєдіяльності людей, соціальні явища, правовідносини, отже, міняється право та його принципи. В даному випадку варто керуватись загальним змістом, духом права, вираженим у чинному законодавстві.

Варто підкреслити, що в щоденній практиці, спрямованій на реалізацію правових приписів, їх втілення в життя, принципи права відіграють важливу роль. Вони скеровують реалізацію права в потрібному напрямку, підпорядковують її загальноновизнаним вимогам та стандартам, дозволяють в повній мірі реалізувати задум законодавця, спонукають правозастосовувача діяти не лише у точній відповідності з буквою закону, але й у відповідності з його духом. Саме принципи права виступають дієвим інструментом подолання правових колізій, засобом заповнення прогалин у законодавстві та праві.

Власне в першу чергу суб'єктам саме такої форми реалізації права як правозастосування (тобто, державним органам, органам місцевого самоврядування та ін.) при винесенні рішень по конкретних справах необхідно більш активно керуватись принципами права, а не лише конкретними правовими нормами.

Нажаль часто втілення принципів права в процесі правозастосування та в регулюванні суспільних відносин пов'язане з елементарним незнанням відповідними суб'єктами основних принципів права, невмінням їх виявляти та використовувати, невмінням їх правильно тлумачити. Безперечно, усунути цю проблему можна в першу чергу шляхом підготовки кваліфікованих юридичних кадрів.

Використані джерела:

1. Байтин, М. И. О принципах и функциях права: новые моменты [Текст] / М.И.Байтин // Правоведение. - 2000. - №3. - С. 4-16
2. Колодій А.М. Принципи права України. - К: Юрінком Інтер, 1998. – 216 с.
3. Фулей ТА. Сучасні загальнолюдські принципи права та проблеми їх впровадження в Україні: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. - К., 2003. – 18 с.
4. Юхимюк О. Особливості застосування принципів права // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: Матеріали XVIII регіональної науково-практичної конференції. 26-27 січня 2012. – Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету ім. І. Франка, 2012. – С. 54-57